

Folklore galego

A gaita, e a pandeireta son os instrumentos máis representativos da música popular galega, entorno a eles desenrólanse todas as actividades musicais desta terra.

A orixe da gaita é incerto, algúns supoñen que procede dos pobos Celtas. O primeiro documento coñecido en Galicia no que aparece un gaitero é no contrato de venda dunha finca no ano 1.374. A primeira representación iconográfica é a do capitel de Melide (A Coruña) que data dos séculos XII e XIII. Tamén nas cantigas de Afonso X O Sabio atopamos representacións de miniaturas nas que aparecen gaitas. Este instrumento sufriu unha continua evolución, tanto na forma visual como na musical.

Galicia ten un rico patrimonio folklórico de cancións e danzas populares:

A cantiga popular é unha composición polo xeral breve (3 ou 4 versos, na súa maioría octosílabos) que sobre unha arquitectura musical igualmente múltiple e esquemática permeaneceron vivas na memoria do pobo que as creou. A través delas podemos coñecer as características temperamentais dun pobo, dos rasgos anímicos da súa esencia colectiva, dos seus costumes e da idiosincrasia máis xenuína, da súa actitude ante a vida ou a morte, do seu xeito de ser, de sentir e, en definitiva, que as aportacións que proveñen da recopilación e da investigación crítica do seu folklore son elementos de xuício fundamentais para un estudio máis profundo da nosa forma de vida.

Os cantos populares galegos nacen dun conxunto raro e complexo de circunstancias. Ninguén sabe que creou a canción popular. É o mesmo pobo, a musa popular, espontánea e fecunda e anónima case sempre; alguén fai unha cantiga que comeza a ir duns a outros e que, pouco a pouco, vaise perfilando, arranxando, mellorando, completando, ata o momento da súa fixación nunha ou máis variantes. Así o autor non é un, senón moitos. Agora ben; o pobo non fai poesía sen motivo; a cantiga xurde cando a xustifica e este algo son os traballos do campo, os labores do liño, as esfolas, as ruadas e mil momentos máis que se prestan para lucir o inxenio e facer máis levadeiras as actividades cotiás.

Manuel Murguía dividiu os cantares en varios grupos: que os mesmos campesiños distinguen co nome de muiñeiras, cantar de pandeiro, alalás, aninovo, maios, etc. Vicente Risco pensa que deben clasificarse segundo as festas do ano, relixiosas ou non, e nalgúns ritos paganos:

Divertimentos.- muiñeiras, fandangos, ribeiranas, cantigas de pandeiro, de desafío, foliadas.

De traballo.- espadelada, as entonadas nos fiadeiros, cantigas de sega, de arrieiro, de vendima.

Domésticas.- arrollos e cantigas de berce e cantigas de cego.

Instrumentos tradicionais no folklore galego.

Algúns tipos de cantares que coñecemos son:

- ALALÁS

Son cantos dilatados, de ritmo libre, de grande fondura. Considérase o alalá, como un dos máis característicos cantos galegos, dunha antigüidade e ascendencia máis remota que o segundo período do canto gregoriano, chamado do apoxeo. O alalá, sen dúbida, é unha das constantes na música galega, cuns valores estéticos e artísticos innegables e que o convirte nun dos cantos máis fermosos da nosa tradición.

ALALÁ DAS MARIÑAS

Teño unha casiña branca
na Mariña entre os loureiros
teño amores, teño barcas
i estou vivindo no ceo !
Ailalelo, ailalalo

Adiós á miña casiña

Portelo do meu quinteiro
Auga da miña fontaña
Sombra do meu laranxeiro
Ailalelo, ailalalo

- A MUIÑEIRA

A muiñeira é un dos ritmos máis coñecidos e utilizados en Galicia. Fíxose tan popular que sufriu múltiples variantes, ata chegar a estropealos. O nome de muiñeira pénsase que procede dos bailes que os campesiños facían nos muíños mentres esperaban para recoller a fariña.

A cultura galega tivo dende moitos séculos notables coros e corpos de baile que recollían as melodías populares e as danzas campesiñas, mariñeiras, etc. Estas danzas executábanse nas festas das distintas comarcas galegas. A muiñeira é sempre un alarde de ritmo, rapidez e vistosidade. Soe representarse nas romarías galegas, festas, onde soe haber un ambiente tradicional e recóllese o costumismo popular galego. Unha das muiñeiras máis características de Galicia é o espantallo. É unha danza campesiña, con música popular, o traxe que se utiliza é típico da comarca de Noia e pertence ó século XVIII. Trátase dunha danza inspirada nun espantallo. No medio do baile o espantallo cobra vida para bailar coas mozas. Este baile é en realidade un culto ó sol, ás augas polas boas colleitas e ó espantallo que as protexe. Este baile é un dos poucos nos que só bailan as mulleres cun só home, ese home ponse unha coroa por encima da súa roupa e baila con ela. Outra das muiñeiras que se interpretan moito é a muiñeira de Fraga (provincia de Pontevedra). Bailada por homes e mulleres a principios deste século. Está caracterizada pola roda, común na maioría dos seus paseos e coplas. É de ritmo rápido que permite comprobar a variedade de muiñeiras existentes en Galicia (a muiñeira Ribeirana é de ritmo moi lento), segunfo a súa zona o comarca. Estas pezas son recollidas por agrupacións no mesmo pobo que leva o seu nome, así como o canto e ritmo da pandereita (instrumento que acompaña as voces).

MUIÑEIRA DE VILARIÑO

Unha vella nunha fonte

Por unha verza bebía

A verza estaba rachada

Toda a auga lle vertía

Ai e le lo ai e le

lo

Ai e le lo ai e le lo

Ai e le lo ai e la la.

As mozas de Vilariño

Todas xuntas nun montón

Unhas cantan outras bailan

Outras andan ó castrón

Ai e le lo ai e le lo

Ai.....

- CANTO DE SEITURA

Ata tempos ben próximos ós nosos, cantos oficios debían percorrer longos traxectos a pé ou en cabalerías arrieiros, pastores, cargadores de sal...- ou os que conlevaban un traballo pesado e monótono tiñan as súas cancións especiais, para andar ou traballar. En moitas ocasións as cancións ían destinadas a marcar o ritmo, para que o esforzo resultase máis regulado, ou noutros casos facer o traballo máis levadeiro.

CANTO DE SEITURA DE CADÓS

Hei d'ir a túa seitura,

Hei d'ir a túa segada

Hei d'ir a túa seitura,

Que a miña vai ch'acabada

Ai la la la ai la la la

- CANTAR DE CEGO

Son os que cantan os cegos en festas e romarías cos seus lazarillos, acompañados pola zanfona ou un violín. Acostuman a axustarse ó momento, ó lugar, á ocasión e a finalidade que o motiva. Crítica social, enfrontamentos dos sexos, casamentos ridículos, sucesos trágicos, verdadeiros ou imaxinados, vidas de santos, sinais do fin do mundo e romances tradicionais, algúns deles moi espallados, como Xerineldo, O Conde Alberto, Rufiniña, etc.

ROMANCE DO CURA E A CRIADA

Y a la media noche,

Llamó la criada,

Chiribí, chiribaina,

Llamó la criada.

¿Qué tiene, mi amo,

que tanto me llama?

Me hace el chuculate,

Tráímelo a la cama

Chiribí, chiribaina....

- CANTAR DE BERCE

Canción de cuna que ten xeralmente unha música monótona axeitada para dormir ós nenos. O arrolo require berce e o arroró cántase co neno en brazos, facendo ó tempo un lixeiro vaivén coa parte superior do corpo.

CANTIGA DE BERCE

Se queres que brile a lúa

Pecha os ollos meu amor

Que mentres os tes abertos

A lúa pensa que hai sol.

Nin pola prata da lúa

Nin polo ouro do sol

Non te deixo meu meniño

Non te deixo meu amor.

- OUTROS CANTOS POPULARES

Polo mes de Nadal comezan a ter lugar os fiadeiros, nos que as mulleres fían o liño e a lá cada unha co seu fuso e a súa roca, mentres esperan a chegada dos mozos que comezan a cantar, entoando cantigas que son contestadas polas mozas, comenzando así un desafío ou un cortexo. Mozos e mozas cantan, bailan, falan e brincan ata o remate da festa. Nos fiadeiros nacen outras dúas producións populares: os cortexos e os parrafeos.

Os **cortexos** non teñen o carácter agresivo dos desafíos, senón que son amorosos. Os cortexos fanse entre un mozo e unha moza, axudado cada un deles polo seu correspondente coro. Os **parrafeos** danse entre as mozas soas, entre mozos ou entre uns e outros e teñen carácter festivo.

A mociña fía,

As estrigas brancas

Fía noite e día.

Fía liño de ouro

Ou fía a esperanza

Dun meniño louro.

Lenzos de noivado

Amor non espera

Fía noite e día

E non da fiado. A veliña fía

As estrigas brancas,

Fía noite e día.

Fía por deleve

Seu cabelo branco

¿Ou só fía neve?

